



מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

י"ל ע"י ביהמ"ד ללומדי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

גליון מס' 196

מסכת שבועות ל'- ל"ו

בס"ד, כ"א אדר א' תשס"ג

השבוע בגליון

■ הפתרון לכורכי הספרים
■ מחיקת ניקוד של שם ה'
■ כיצד מותר לכתוב את שם ה'?

■ איך לסייד את בית הכנסת
■ הדבקת סידור על קירות בית הכנסת

■ האם גם ילדים יש לדון לכף זכות?
■ עמידה מהי?
■ פינוי מקום לקשישים באוטובוס

דבר העורך

טרייטל

אפוף תחושת גאווה וסלידה עצום, כופף טרייטל את קומתו הגבוהה, לפת בחזוקה את האוצר הבלום שהחזיק באגרוף, ונכנס אל הצריף הרעוע.

טרייטל זה, שהגיע לאוויר העולם חמש עשרה שנה לפני שהתגרש עליו המאורע הבא, נמנה על פלח הבריות הנפלאים לעולמו כשהם עטופים בבועת השלמה עם כל הצפוי להתרחש עמוה בשנותיהם עלי חלד.

נצח למשפחת אבינוים "מיוחסת" היה טרייטל. אגדה, שנמסרה דור אחר דור במשפחתם, נשאה בחובה סיפור מרתק על אחד מאבות השושלת, אשר המלך העניק לו סכום כסף עצום לאחר שנאבק בגבורה בשודדים שניסו לחמוס את אוצר המלוכה. האגדה מסתיימת בכך, שיום לאחר מכן שדדו ממנו את הסכום העצום. מיני אז, ועד לתקופה שבה התרחש סיפורו, לא החזיקו צאצאיו סכום כסף הגון בידיהם מימיהם. זו כבר אינה אגדה.

לא פלא, איפוא, כי טרייטל זה, שבו אנו עוסקים כיום, מעולם לא איווה דבר מה לעצמו, וקל וחומר שלא עלה הדבר על שפתיו. כך היו הדברים אמורים להתגלגל עד סוף ימיו. אלא, שפגישה מכרעת של טרייטל עם משרתו של אחד מפריצי הסביבה, ששח לו לפי תומו פרט מדהים מחיי אדונו, הלמה בו בטרייטל כמכת ברק, והוא החליט להגשים את חלומו ויהי מה.

היה זה יום חולין רגיל. טרייטל התעורר לבוקר נוסף, וכמנהגו משכבר הימים, צעד לעבר השוק המקומי, שם נוהג היה לסובב בין הדוכנים, לשזוף את עיניו במיני המגדים הריחניים של בערל האופה, ולשאוף מלא ריאותיו מן הריח המשחר שעלה מן המזקקה העירונית. או אז, לאחר שהתעורר תאבנו, היה שב לצריפו וממלא את קיבתו ב"ארוחה" שהגיש לו אמו. פת קיבר וזרדים ירקרקים-שחרחרים, אשר בעבר שימשו כעלים עסיסיים של חסה טריה.

"אם לא אעיר את תאבנו מרבצו", שח ברגע של גילוי לב לחבירו, "לא אוכל לטעום מן המאכלים שממתנים לי בצריפי".

לאחר שסיים את שוטטות הבוקר, עמד טרייטל לשוב לצריפו, כשלפתע הוא נתקל בנער בוכה בדמעות שליש. תאמרו על טרייטל

המשך בעמוד הבא

דף לא בצדק תשפוט עמיתך הוי דן את חבירך לכף זכות

האם גם ילדים יש לדון לכף זכות?

בסוגייתנו למדנו כי דברי התורה (ויקרא יט/טו) "בצדק תשפט עמיתך" כוללים, הן ציווי לדיין שישווה בין בעלי הדין, והן ציווי לכל אדם לדון את חבירו לכף זכות. בעלי עין חדה ודאי שמו לב, כי בעוד שבסוגייתנו נאמר "הוי דן את חבירך לכף זכות", הנוסח השגור בפי כל, אשר מקורו בפרקי אבות (פ"א משנה ו') הוא: "והוי דן את כל האדם לכף זכות". פשר שינוי הלשון נובע מכך, שבסוגייתנו נאמרה הלכה, ואילו בפרקי אבות לימדנו חז"ל דרכי מוסר. כלומר, אם רואה אתה אדם כלשהוא עושה דבר מה שאתה יכול להכריעו לצד עבירה ולצד זכות, הכריעו לכף זכות, ואל תחשדהו בעבירה. אולם, את חבירך, שידוע אתה בו שאינו מן הרשעים, מחויב אתה להתאמץ בכל מאוודך ולדונו לזכות (חפץ חיים, פתיחה עשין ג', בבמ"ח).

הזכות ללמד זכות והחובה ללמד חובה: אדם הרואה את חבירו עובר איסור, והוא דנו לכף חובה, הרי הוא מבטל מצוה זו מן התורה, והוא מחויב לעקור את התדמית השלילית שנוצרה בו על חבירו, ולשוב ולדונו לכף זכות. אף על פי שהאיסור כבר נעשה בעת שדנו לחובה, מכל מקום, האיסור יתוקן כאשר מחשבתו על חבירו תשתנה לטובה ("דרכי צדק", פ"ו סעי' ו', עפ"י ח"ח סוף כלל ו' לענין קבלת לשון הרע).

האם גם ילדים יש לדון לכף זכות? בספר "שבילי חיים" כותב הרה"ג ר' משה קאופמן שליט"א, בהתייחסו לאיסור לשון הרע על ילדים, כי מעניין להיווכח, שבספרו "חפץ חיים" (כלל ח' דין ג'), רבינו רבי ישראל מאיר הכהן מראדין זצ"ל טורח למצוא מקרה שבו אסור לדבר לשון הרע על קטן, ולבסוף הוא מאתר סיטואציה מסובכת של ילד יתום מאב ואם המתגורר אצל אחרים שאין לספר לשון הרע עליו, שמא יגרשוהו מארחיו. הא למדת, שבני אדם אינם מאבחנים ילד כ"רע". מעשי ילדות באים והולכים, תכונות משתנות ומתהפכות, ומשום כך לא ראה ה"חפץ חיים" זצ"ל מקום לאיסור לשון הרע על ילדים כי אם במקרה זה [עיי"ש ב"שבילי חיים", שאין לומר על קטן דברים שהם גטאי ברור לו].

מעתה, המצווה לדון את הזולת לכף זכות אינה מתייחסת לילדים, משום שכאמור, ילדים אינם נמדדים לחיוב או לשלילה. מקבלים אותם כמצאות תוססת, שאינה מצביעה על מהות.

דף לב דיניין בישיבה ובעלי דינים בעמידה

עמידה מהי?

מעניין להתבונן בפניו של הקורא ולצפות בתגובתו על הדברים הבאים: שני אנשים נסמכים על קיר בניין. האחד נחשב כמי שיושב, ורעהו נחשב כמי שעומד - היתכן? מתברר שכן.

בסוגייתנו מבואר, כי על העדים לעמוד בעת מסירת עדותם בבית הדין, ובשעה שהדיינים מודיעים את פסק הדין, על הדיינים לשבת בעוד שבעלי הדין צריכים לעמוד לפנייהם. גמרתנו דורשת הלכות אלו מפסקי התורה, אך לדעת פוסקים רבים אין הם אלא "אסמכתא", ובזמן הזה, שאין דיינים "סמוכים", לדעת הכל אין הלכות אלו מן התורה (עיי' "תומים" סי' י"ז ס"ק א').

המשך בעמוד הבא

לעילוי נשמת

הר"ר

משה אלטוסקי ז"ל
ב"ר נחום ז"ל נלב"ע כ"י אדר א' תשל"ז
ת.נ.צ.ב.ה.

הנוצח ע"י ידידיו
הר"ר יעקב דב אלטוסקי ומשפ'
שיחי' - סביון

לעילוי נשמת

הר"ר

אברהם יהודה
אביר מגיד ז"ל
ב"ר יהושע ז"ל נלב"ע כ"י אדר תשמ"ב
ת.נ.צ.ב.ה.

הנוצח ע"י אשתו ובניו שיחי'

לעילוי נשמת

מרת

שפרה בן דוד ע"ה
בת הרב משה ורבקה כהן מלהיף ז"ל
נלב"ע ליל ש"ק כ"ה אדר א' תשנ"ה
ת.נ.צ.ב.ה.

הנוצח ע"י המשפחה שיחי'

המשך מעמוד קודם
מה שתאמרו, אך בין צלעותיו השדופות לגוו הרזה מקובע היה לב רחום וחנן.
ללא אומר ודברים הובילו טרייטל לעבר גדר המאפיה, הושיבו עליה בעדינות, והנער הרוטט מבכי שח לו, כי הוא נמלט מבית אדוניו בשל תקלה חמורה שהתרחשה בשעות הבוקר.

"ניערתי", הוא סיפר, "את כריתו של הפריץ, כמנהגי בכל יום. וללא שימת לב מספקת ננעצה הכרית בידית כסף משוננת של הפריץ המיועדת לפתיחת מכתבים, והחדר נמלא בעשירות אלפי נוצות, שנמלטו בחדווה מן הציתת הקרועה. מיד, נשאתי את רגלי וברחתי".

טרייטל ניסה לנחם את הנער האומלל ככל יכולתו, אך בלבו ניקרה השאלה, מה עושות נוצות אלו, שעליהן שח הנער, בחדרו של הפריץ. לאחר מספר דקות, משנגע הנער קמעא, גמלה בלבו של טרייטל ההחלטה, כי הנער אינו אלא שקרן, והוא התריס כנגדו: "אחא! מעשה זה שאתה שח אודותיו, לא היה ולא נברא. מה לנוצות בחדרו של הפריץ? הא? אמור לי אחא!"

מיצחק משרתו של הפריץ בעיניו וכמי שמגלה סוד חשוב וגדול מהנעשה בארמונו של הפריץ, תיאר בפניו את הכרית הגדולה, מלאת הנוצות, אשר עליה מניח הפריץ את ראשו בכל לילה. כך גם, הוא הוסיף בהתרגשות ניכרת, נוהגים כל עשירי העולם בהניחם את ראשם לתנומת הלילה.

נוצות מתחת לראש.
מספר ימים חלפו עד שמוחו האיטי של טרייטל יעכל את העובדה המרעישת - אנשים עשירים שנים כשנוצות מתחת לקדקדם. **כסף זהב** יש להם כחול אשר על שפת הים לרוב, קדח מוחו של טרייטל. לו רק חפצו בכך, היו מניחים את ראשם על גיגית זהב. משאנים עושים כן, אלא בוחרים להניח את קרקפתם על נוצות, ברור, כי יש דברים בגו.

רעיון זה הצית את דמיונו של טרייטל כמדורת ל"ג בעומר. לאחר חישוב מסובך הוא הגיע למסקנה, כי ימיו של האדם נחצים לשניים. חצי מחייו האדם ער, ובמחצית השניה הוא ישן. העשיר, המשיך טרייטל לטוות את מחשבותיו במרץ, חי במשך היום כגביר ונהנה מממונו, ובצאת הכוכבים על פני היקום, הוא מתענג על נוצותיו. אני, טרייטל, אביון בן אביון, עשיר בממון לעולם לא אחיה, אך לפחות מחצית מחיי אחיה כעשיר. בלילה אניח נוצות תחת קדקודי, ואשן כאדם עשיר!
כל שנות לו לטרייטל, הוא, איפוא, להשיג נוצות. אין פשוט מזה. כך בכל אופן חשב טרייטלנו.

וממחשבה למעשה, החל טרייטל לתור במרץ אחר נוצות. מספר ימים רדף מיועדנו תאב הנוצות אחר תרגולות כרסנניות במשעולי העיירה, ובעודו פוסע אל ביתו דרך השוק, פגש בנער הפריץ, הציג לפניו בגאווה שקיק מלא בנוצות, והחווה לעבר קדקדו, כאומר, אני עומד לפנקו.

לתדהמתו, החווה הנער בידו בתנועת ביטול, שכולה שחוק. טרייטל טרייטל, נוף בו בחומרה. כלום על נוצות של תרגולות ישנים העשירים? יצאת מדעתך? הם, העשירים, אמר, תוך שהוא מרחיב את נחיריו בהתנשאות, ישנים על נוצות של אווזים. אווזים? שומע אתה טרייטל? אווזים, לא תרגולות. סיים הנער והותיר את טרייטל המום במרכז השוק.

אט אט, רוקן טרייטל בפנית השוק את שקיקו מנוצות התרגולות שאסף בידי עמל. לא בנקל עלה לו הדבר. הנה, הביט טרייטל בעגמומיות, נוצה שחורה זו עלה בידו ללקט מזנבו עטור הנוצות של תרגולו של הפריץ! על נוצה זו הוא השליך את יתבו. אותה תכנן למקם במרכז הנוצות. רעותה, נוצה ירקרקת, נפלה לידיו כפרי בשל מעטרת הנוצות היפהפיה של תרגולות שנקלעה לידו קרב עם חתול חד שיניים. ברם, אין עת חלומות עתה. עליו לאסוף בזריזות נוצות אווזים ולהגשים את חלומו.

ככל שהיתה קשה מלאכת איסוף נוצות התרגולות, דמתה היא למשימה קלה אל מול

המשך מעמוד קודם

כאשר נעייץ בספרי הפוסקים נמצא, לכאורה, סתירה בלתי מובנת בפסקיהם. שהנה, כתב הרמ"א (ח"י ס"י י"ז סעי' א'), כי אמנם העדים צריכים **לעמוד**, אך מותר להם לעמוד תוך שהם נסמכים על חפץ מסויים. זאת, לכאורה, משום שאף הנסמך על דבר מה נחשב כעומד. ואילו ה"שולחן ערוך" (שם, ס"י כ"ח סעי' כ"ו) פסק, כי אמנם על הדיינים **לשבת**, אך רשאים הם לעמוד תוך שהם נסמכים על חפץ מסויים, ואין הם צריכים לשבת בפועל. על אתר מתקשים הפוסקים, האם סמיכה נחשבת כעמידה או כשיבה? רבים מן האחרונים עוסקים בסתירה זו, ולהלן שני ביאורים, החולקים זה על זה באופן קיצוני.

לדעת הגר"א (ס"י י"ז ס"ק ו'), סמיכה אינה נחשבת לא כעמידה ולא כשיבה! לפיכך, כאשר לפי ההלכה נדרש האדם לשבת או לעמוד, אין הנסמך נחשב כמי שביצע אחת מפעולות אלו. אולם, דיין שלבסוף לא ישב, או עדים שבסופו של דבר לא עמדו בעת מתן עדותם, אין דבריהם בטלים, משום שעמידתם של העדים בבית הדין אינה תנאי בל יעבור לקבלת עדותם, ושיבת הדיינים אינה נדרשת אלא לכתחילה, אך בדיעבד, אף אם הם לא ישבו בדין, אין הדבר מבטל את פסק דינם. לפיכך, לא הקפידו חז"ל עם הדיין או עם העד הרוצה לסמוך עצמו על דבר מה, ורשאים הם לעשות כן אם רצונם בכך.

אולם, לדעת הב"ח (שם), כאשר התורה מחייבת את האדם לעמוד, כגון, בעת עבודת הקרבנות וכדומה, יש לעמוד ללא סמיכה. שונה הדבר בתקנות עמידה או ישיבה של חז"ל, שלגביהן סמיכה נחשבת הן כעמידה והן כשיבה! לפיכך, הדיין אשר צריך לשבת בדין רשאי לעמוד תוך שהוא נסמך על חפץ מסויים, וכן העד אשר צריך לעמוד בעת מתן עדותו, רשאי לסמוך עצמו על חפץ מסויים.

נמצאנו למדים, כי הן הדיין אשר עליו לשבת רשאי להסמך, והן העד אשר עליו לעמוד רשאי להסמך. אלא, שנחלקו הפוסקים במקרה שגם הדיין וגם העד יבקשו לסמוך עצמם באותה עת זה מול זה. לדעת הב"ח, הם רשאים לעשות כן, והעד ייחשב כעומד, והדיין ייחשב כיושב.

אולם, הסמ"ע כתב (עיי' "תומים" שם ס"ק ב' שביארו), כי אין הוא דוחה את הרעיון שניתן להתייחס לסמיכה הן כמצב של ישיבה והן כמצב של עמידה. אולם, דיני העמידה של העדים ודיני הישיבה של הדיינים נדרשו מפסוק אחד, ויש לראותם כמקשה אחת, משום שמטרה אחת להם - להבדיל בין הדיינים לשאר באי בית הדין, ולהקנות לדיינים מעמד רשמי אשר יקרין את סמכותו על העדים ועל בעלי הדין, כדי שהללו ינהגו באופן הראוי למקום זה. לפיכך, אין לדיין ולעד לסמוך זה מול זה, שכן, באופן זה אין כל הבדל ביניהם, ומעמד הדיינים אינו בולט [עיי"ש שבוה דחה את ראיית הב"ח].

דף ל/ב לא איקום מקמה אשת חבר הרי היא חבר

פינוי מקום לקשישים באוטובוס

לפני כשלושים שנה כאב לבו של יהודי ניו יורקי ירא אלוקים וחביב על הבריות, כאשר פעמים רבות הוא חזה בזקנים וזקנות הנאלצים לעמוד בעת נסיעותיהם בתחבורה הציבורית, מאחר שאיש אינו מציע להם את מקומו. ישב מיועדנו וחיבר מנשר אל אחינו בני ישראל, ובו כתב, כי התורה מחייבת לפנות את המושב באוטובוס עבור הקשיש, שנאמר (ויקרא יט/לב) "מפני שיבה תקום והדרת פני זקן". מספר ימים לאחר מכן נתקל תלמיד חכם מסויים במנשר זה, והחל חוכך בדעתו, אם אכן כך הם פני הדברים (ראה "משנה הלכות" ח"ו ס"י ק"ס וס"י קס"א). נידון זה מרכיב מספר נידונים הלכתיים, ביניהם, אם חובה לקום ולעמוד מפני הזקן עד אשר הלה הפליג לדרכו, או התיישב על מקומו. שאלה זו מעשית גם בבתי מדרשות, כאשר תלמיד חכם נכנס לבית המדרש, ובעודו עומד הוא נעצר לדבר עם אחד הלומדים. מה דינם של כל הנמצאים בד' אמותיו? האם עליהם לעמוד כל זמן שאותו תלמיד חכם עומד על רגליו, או שמא, לאחר שקמו לכבודו רשאים הם לשבת?

סוגייתנו מספרת, שרב נחמן, קם לכבוד אשת רב הונא בבואה לדין תורה בפניו, שהרי "אשת חבר" היא. על כך מקשה הגמרא, הלא על הדיין לשבת בשעת פסק הדין.

בעל ה"תורת חיים" (ועיי' בר"ן בסוגיין) הוכיח מגמרתנו, כי חובת העמידה מפני החכם מחייבת את העומד להמתין בעמידה עד אשר החכם יישב על מקומו. שאם לא כן, מדוע תהתה הגמרא כיצד עמד רב נחמן בשעת פסק הדין, הלא ייתכן כי לאחר שעמד בעת שנכנסה לחדר בית הדין, הוא שב והתיישב במקומו. גם מדברי פוסקים רבים נוספים (יישבלי הלקט השלם" ס"י מ"ג, "אורים ותומים" ס"י י"ז, אורים ס"ק י', ועיי' שו"ת "הר צבי" א"ח ח"א ס"י ק"ז ושו"ת "יחווה דעת" ח"ג ס"י ע"א), מוכח, כי חובת העמידה אינה מסיימת ברגע העמידה לכבוד החכם. לכאורה, גם העומד מפני הזקן אינו רשאי לשבת כל עוד הלה עומד בסמיכות מקום אליו.

אלא, שקיימת סברה נפלאה לחלק בין המקרה המובא בסוגייתנו למקרים אחרים. בגמרתנו אנו עוסקים באשת רב הונא, אשר עמדה לפני רב נחמן בבית הדין עקב היותה בעלת דין. לפיכך, שאלה הגמרא מדוע ישב רב נחמן כאשר "אשת חבר" עומדת בגללו. אולם, כאשר תלמיד חכם או זקן נעמדים ליד אדם באקראי, אין כל זילות בכך

שאותו אדם מתיישב לאחר שכבר קם לכבודם (ועיי' "סיס ישועות" בסוגייתנו, שו"ת "מנחת שלמה" ח"א ס"א ל"ו).
עיקרה של הקימה - הידור: אלא, שאף אם אכן נכריע, כי הקם לכבודו של תלמיד חכם או של זקן רשאי לחזור ולהתיישב גם אם הללו עדיין עומדים בסמוך

המשך מעמוד קודם

לו, שונה הדבר כאשר אדם קשיש עומד מחמת חוסר מקום, כפי שכתב הגר"ש וואזנר שליט"א (שו"ת "שבט הלוי" ח"ב סי' קי"ד), שעמידת הקשיש בהעדר מקומות פנויים, הנובעת מחמת שהצעיר מתרווח על מקומו, מהווה זלזול בקשיש, והרי כל עיקרה של מצוות הקימה לפני הקשיש אינה פעולה גופנית בלבד של הרמת הגוף מעל הכסא למראהו, כי אם חובת המצווה "והדרת", היינו, שיש לכבדו בקימה זו (עיי' קידושין לגא), ומה כבוד יש בקימה ריקנית, אשר מותירה את הזקן על עומדו.

דף לה/א ויש שמות שאין נמחקין

סיוד בית כנסת שעל קירותיו כתובים השמות הקדושים

חומרתו הרבה של איסור מחיקת שם מן השמות הקדושים ידועה היא. העובדה, כי השמות הקדושים נכתבים בסידורים, בחומשים, בספרי תורה ולעיתים על פרוכות או אף על קירות בתי הכנסת, זימנה את הפוסקים להתייחס לנושא זה מצדדים שונים, שעיקרם, כיצד ניתן למחוק שמות אלו מבלי לעבור על איסור. אחת השאלות המעניינות, כמו גם המעשיות ביותר היא, האם גם כיוסי שם ה' נחשב למחיקתו?

הדבקה סידור על קירות בית הכנסת: באחד מבתי הכנסת בבני ברק, תולים מידי שבוע את גליון "מאורות הדף היומי" על לוח המודעות, כדי לאפשר לכל הקהל לקרוא בגליון, כך גם בבית הכנסת פא"י בבורו פארק שבניו יורק. ואילו גאב"ד שטרסבורג, הגרא"ד הורביץ זצ"ל, מספר (שו"ת "קנין תורה בהלכה" ח"ב סי' נ"ז): "בימי ילדותי בגליציה אזכור בבית הכנסת בעירנו שהיה דבוק בכותל שלצד הפתח כמעט סידור שלם, עמוד אחר עמוד, עבור המתפללים שאין להם סידור. ומסתמא בצד השני היה גם כן נדפס, והיה דבוק לכותל לעולם, ונמצא שלא חששו מה שהשמות הקדושים דבוקים ומכוסים. אך מי יודע אם היה כל זה ברצון חכמים? כי נער הייתי ולא ידעתי לשאול על זה". סיפור זה נכלל בתשובתו למהדיר ספרים ששאלו, אם מותר להדביק דפי ספרים ישנים על לוחות צילום הדפסה, כדי להדפיסם מחדש. על ידי ההדבקה מתכסה צידו השני של הדף בלוח הצילום, באופן בלתי ניתן להפרדה. השמות הקדושים שבצידו הדבוק של הדף אינם נמחקים, אך מתכסים לעד. זהו בדיוק המקרה המתואר בהדבקה דפי הסידור על קירות בית הכנסת. המותר הדבר?

כמאה וחמישים שנה קודם לכן נשלחה שאלה דומה אל רבי עקיבא איגר זצ"ל (שו"ת רעק"א ח"ב סי' ט"ח), אודות כורך ספרים בעיר ליפנא. במלאכתו הוא הדביק דפים על גבי דפים, ועל ידי כך התכסו השמות הקדושים באופן בלתי הפיך.

מתברר, שעוד שנים רבות קודם לכן נשאלו שני גדולי עולם, רבי מאיר איזנשטט זצ"ל, בעל "פנים מאירות" (ח"א סי' מ"ה) ובעל "מעיל צדקה" (סי' כ"ג), אודות סיוד כתלי בית הכנסת שנכתבו עליהם שמות מן השמות הקדושים. ה"פנים מאירות" כתב, כי הדבר מותר, וכהוכחה לדעתו הביא את ציווי התורה לבני ישראל אשר עברו את הירדן, לכתוב את התורה על אבנים ולאחר מכן לסוד אותם בסיד (עיי' סוטה להב). הרי לנו, כי כיוסי אינו נחשב למחיקה. אולם, לדעת בעל "מעיל צדקה", יש לחלק בין המקרים. סיד על אבן ניתן לגירוד בלא שייזק הכתב שעל האבן. לעומת זאת, סיד על גבי סיד אינו ניתן לקילוף בפני עצמו. כאשר ניתן ליטול את הכיוסי והכתב ישאר על מכונו, אין בכיוסי משם מחיקה. אולם, סיוד כתלי בית הכנסת שוב לא יאפשר גישה לשם ה', שכן כאשר ינסו לגרד את הסיד, גם יתקלף הסיד התחתון על האותיות הקדושות שתחתיו [כפי הנראה, כתב הגרע"א, חזר בו בעל "פנים מאירות" מדעתו].

למעשה, פוסקים רבים (המהרש"ם יו"ד סי' קפ"ד, רעק"א שם בשם הפמ"א והמע"צ שם ועוד) החמירו וכתבו, כי אין לכסות את שם ה' בכיוסי שאינו ניתן להסרה. (לעומתו, ב"עצי לבונה" יו"ד סי' רע"ו היקל בכך).

הפתרון לכורכי הספרים: העצה שאפשר להעניק לכורך הספרים בליפנא ולמהדיר הספרים בשטרסבורג היא, להדביק פיסת נייר על השמות הקדושים או על העמוד כולו, כשהדבק מונח בקצוותיה בלבד, ונדבק סביבות האותיות ולא עליהן ממש. על ידי כך, לא ינזקו השמות הקדושים החבויים תחתיה בבטחה, כאשר יוסר הדף המכסה אותם, וכיוסי אשר כזה אינו אסור (רעק"א שם. עיי' שכתב "ישא א"א אפשר על ידי נכרי").

דף לה/ב כל הטפל לשם... לאחריו אינו נמחק

מחיקת שם השם ונטפלי

בסוגייתנו אנו למדים כי "נטפלין", היינו, אותיות שהצטרפו בכתובה לשמו של הקב"ה, כגון, "אלוקיד", "אלוקינו", אלוכים" ועוד, קדושות המה ואסור למוחקן. לדעת רבים, דין זה הוא מדברנן (ט"ז יו"ד סי' רע"ו סי' י"ד ועוד. עיי' שו"ת "נודע ביהודה" קמא יו"ד סי' ע"ו, קס"ט ועוד), אך יש הסוברים, כי איסור זה מן התורה הוא ("אור החיים" דברים, פרשת ראה, ושו"ת "חתם סופר" יו"ד סי' רפ"ג). בעל "אור החיים" הקדוש אף מצא רמז לכך בפסוק (דברים יב/ז) "לא תעשון כן לה' אלקיכם", אשר ממנו למדו חז"ל את איסור מחיקת שם ה'. לדבריו, התיבה "לה'" רומזת לכל שמות הקב"ה המנויים בסוגייתנו, והתיבה "אלקיכם" מרמזת על איסור מחיקת כל האותיות הנטפלות לשמות ה'.

מחיקת ניקוד של שם ה': שאלה מעניינת נשאל המהר"ל (שו"ת סי' קצ"ב), אם מותר למחוק את סימני הניקוד של שם ה', והשיב, כי על אף חשיבות סימני הניקוד, כדברי רבינו בחיי שהוא כ"נשמה לאותיות", מותר למוחקם, מאחר שתורת הניקוד נמסרה למשה רבינו בעל פה ואין הניקוד חלק משמות ה', אלא

המשך בעמוד הבא

המשך מעמוד קודם

ניסיונותיו הכושלים ללקט נוצות אווירים. הללו, שמורים בלוליהם, מיועדים לעלות על שולחן מלכים לכשיפתטמו כדבעי. כל נוצת אוויר שוות ערך היא לביצת תרנגולת. לאחר עבודה מאומצת עלה בידו של טרייטל לקבץ לשקיקו הבלה שתי נוצות אוויר גדולות ומרשימות.

אותו לילה לא היה מאושר מטרייטל. משעות אחר הצהריים עמל לסדר את נוצותיו על רצפת הצריף. מרוב התרגשות לא עלה בידו לקבוע באופן סופי את צורת סידורן על הקרקע. תחילה הניחן זו על גבי זו, אך לאחר מכן נמלך בדעתו. הלא מבקש הוא להתענג על שתי הנוצות כאחת. סידור, איפוא, זו בצידה של זו. לאחר מכן שב והפכן, זו בצד ימין, ורעותה בצד שמאל. סוף דבר, ניצבו שתי הנוצות בסימן קמץ, כשאחת מהן, זו העליונה, נטתה מעט על צידה במעשה חושב.

כוכבי הלילה הביטו בו בטרייטל במבט זחוח. עדיין לא היה סיפק בידו להחליט באיזה אופן יניח את קודקדו על הנוצות. היישן על צידו? ואם כן, היינו את אפרכסתו על הנוצה העליונה ואת לחיו על התחתונה, או שמא... זאת, עוד בטרם הגיע לכלל מסקנה, אם מן הראוי לענג בלילה הראשון את צידה הימני של קרקפתו, או שמא דוקא את השמאלית, ואולי להיפך... **ככלות הכל**, בשעת לילה מאוחרת התעטף טרייטל במספר שקי בד שנתפרו בחמלה על ידי אמו...

מוחו שהתייגע בימים האחרונים כפי שלא עשה מימיו, היה זקוק למנוחה מידית, אך בדיוק בלילה הזה, המאושר בחייו, חש טרייטל בדקירה כמעט בלתי מורגשת בתוך אוזנו הימנית. הוא התעלם מכך. מה ערכה של דקירה זו, אל מול שינה ענוגה על שתי נוצות אוויר.

תחושת הדקירה החריפה והלכה.

הזקף טרייטל חרש, ובעוד עיניו מפלבלות באפילה, גישש באצבעותיו על רצפת הצריף בזהירות מירבית, לבל יזווע הנוצות ממקומן. עליו לאחז את האבנו הקטנטן המטריד את מנוחתו. לפתע, החסיר לבו של טרייטל פעימה. האבן הדוקרת אחריה בלש, לא היתה אלא קצה הנוצה התחתונה!

טיפש שכמוני, נוף טרייטל בעצמו, וסובב במיומנות את הנוצה כך שחודה הופנה ממנו והלאה.

אך דווקא המנוחה היתה ממנו והלאה. הנוצה העליונה חרטטה חריץ דקיק באפו, ואילו התחתונה ננעצה בגרונו ללא רחם.

הוא סירב להאמין בכך. הנוצות הללו, האמורות לענן את שנתו, דוקרות אותו ללא הרף. לא הועילו לו כל התכנונים ההנדסיים עליהם עמל כל הלילה. ימינה, שמאלה, למעלה, למטה. מאומה. הנוצות הללו, שבפינת לבו כבר החל לשנוא אותן, דקרו אותו ללא הפוגה.

מותש, מאוכזב, מושפל ומתוסכל נתקל טרייטל השרוט בנער הפרץ ושפך עליו את חמת זעמו. "או שאתה שקרן, או שכל העשירים משוגעים. אני לא הסתדרתי עם שתי נוצות. איך תסביר לי, איך הם יכולים להסתדר עם עשרות אלפי נוצות!!!!

צחקו של הנער התגלגל על פני כל העיירה. "מורי ורבותי", נישא ברמה קולו של הדרשן, אשר ממנו שמענו מעשה זה, תוך שהוא משלב את כפות ידיו בעוברו לחלק השני של נאומו, - מוסר ההשכל של המשל הנפלא... לפתע, התרומם יהודי מתוך הקהל וביקש: "כבוד הרב, ברשותך, מעשה זה שסחת בטרייטל כה נגע ללבי, אני מעוניין להשלים בעצמי את מוסר ההשכל". בעידודו הנלהב של הקהל צעד האיש נרגשות לעבר דוכן הנואמים וכה אמר:

לפני מספר חודשים הוזמנתי על ידי מגיד שיעור בדף היומי, להשתתף בשיעור דף היומי. מה אמר ומה אדבר. בתום השיעור הראשון הרגשתי כטרייטל שלנו.

בדיוק למדו באותו יום דף גמרא שהכיל נושאים מורכבים. את השורה הראשונה לא כל כך הבנתי. טרם התברר לי היכן מסתיימת קושיית הגמרא והיכן מתחיל התירוץ. בתוך תוכי הרגשתי כי כלל לא מחוויר לי על מה נסובה הקושיה.

בסופו של יום שבתי לביתי מותש ומאוכזב. זה לא בשבילי החלטתי. בשעות הערב צלצל מכשיר הטלפון בביתי ועל הקו היה מגיד

המשך בעמוד הבא

המשך מעמוד קודם

כפירוש בלבד, ולפיכך, אין הן מתחברות להיות גוף אחד עם האותיות. נעניי "מנחת חינוך" מצווה תל"ז, שהמנקה את שם ה' בניקוד שגוי, הרי הוא כמחוק את שם ה' ועובר על איסור מדאורייתא. וראה ב"ברכי יוסף" סי' רע"ו אות כ"ו בשם מהר"י חאגיז שנסתפק בדבר, והוא ב"פתחי תשובה" שם סי' י"ב רבני בית מדרשו העירו, שיש מקום לדון בחילוק בין דין זה לדינו של המהר"ל הנזכר.

הצרת עוביה של אות משם ה': בהקשר ל"נטפלין" גם נידונה שאלת הצרת אותיות שם ה'. לעיתים נזקק הסופר להפחית מעט מעוביה של אות מסויימת, כדי להתאימה לחברותיה, או כדי ליצור מרווח מתאים בין מילה למילה. לדעת בעל "נודע ביהודה" (שו"ת, יו"ד סי' קס"ט), הרי זה בכלל "נטפלין", היינו: כשם שאסור למחוק אות שנשמכה לשם ה' והתחברה עמו, אף שאינה מגוף שם ה', כך גם עוביה של האות חשוב כנסמך ונטפל לשם ה', ואין למחוק.

אולם, בעל ה"מנחת חינוך" (מצווה תל"ז) מתיר לכתחילה להצר אות על ידי מחיקת חלק מעוביה. לדעתו, קיים חילוק מהותי בין מחיקת אות הסמוכה לשם ה', למחיקת חלק מעוביה של אות משם ה' עצמו. שכן, איסור מחיקת שם ה' קובע, כי אין למחוק את שמו יתברך. מעתה, אומר בעל ה"מנחת חינוך", המחוק אות נטפלת, ביצע פעולת מחיקה. אך הצרת עוביה של אות מסויימת אינה פעולת מחיקה כלל ועיקר, מאחר שהאות נותרה שרירה וקיימת. אולם, הפוסקים הסכימו, כי יש איסור לעשות כן, לכל הפחות מדרבנן. כאשר המחיקה נדרשת לצורך הכשרת ספר תורה, לא נאסרה מחיקה זו (עניי "קצת סופר", לשכת הסופר חקירה י"ד).

כיצד מותר לכתוב את שם ה'? הבה נתבונן בסופר סת"ם העושה את מלאכתו נאמנה ועומד לכתוב את השם י-ה-ו-ה'. לאחר כתיבת שתי האותיות הראשונות, לפניו שם קדוש-י-ה'. כאשר הוא ממשיך וכותב את האות השלישית, "ואו", הוא מבטל את משמעות המילה בעלת שתי האותיות שכבר נכתבה. האם בכך אין הוא מוחק את שמו של הקב"ה? נאמנם, עם סיום כתיבת האות הרביעית נמצא שלא מחק מאומה, אך לכתחילה, עדיף שלא לקלקל כלל, עיי"ש שהוכיח כן.

מכאן שאלה זו הוכיח בעל ה"מנחת חינוך" (מצווה תל"ז), כי אין לכתוב את שם ה' מן הסוף להתחלה. שכן, לו היה מותר לעשות כן, היו הסופרים צריכים לנהוג כן, כדי שבמהלך כתיבתם לא ימחקו את שם ה', שכבר נוצר על ידי כתיבת שתי האותיות הראשונות... [זו היתה מעלתו של בן קמצר (יומא פ"ג משנה י"א), אשר כתב את שם ה' בארבע קולמוסים בבת אחת]. (נעניי "פתחי תשובה" סי' רע"ו סי"ק ה' וב"לשכת סופר" חקירה י' מה שהשיג על דבריו).

משעוסקים אנו בכתיבה בסדר הפוך, נציין את שאלתו של רבי צדוק הכהן מלובלין זצ"ל אודות דברי גמרתנו, כי רק הנטפלין לשם לאחריו מתקדשים. היינו: הכותב "לה", אין האות "למד" מתקדשת, שכן, בשעת כתיבתה לא היה מאומה בינה לבין שם ה'. רק האותיות הנלוות, אשר נכתבו לאחר כתיבת שם ה' וצורפו אליו, מתקדשות. **שאל רבי צדוק הכהן:** ומה דינה של אות נלווית, אשר נוספה לראש המילה לאחר שכבר נכתב שם ה', כגון, שלאחר שכתב ה', הוסיף את האות ל' בראשה? מסתבר, אמר רבי צדוק, שבמקרה זה האות "למד" תתקדש ("יוצר המלך", יסודי התורה, פ"ו הל' ג'). אולם, בעל "לשכת הסופר" חולק על כך (סי' י"א סי"ק י"ד עיי"ש, ועיין "פירות תאנה" לשבועות, כאן, עמודים קמ"ז-ח).

נסיים בציון נידון נוסף הנובע מסוגייתנו. נחלקו הפוסקים, מה דינם של ה"נטפלין" לאחר ששם ה' נמחק, אם בזדון ואם בשגגה. יסוד הספק הוא, אם הן תלויות באותיות שם ה' הסמוכות אליהן, וממילא עם העדרן גם פורחת קדושת הנטפלין, או שמא עתה, קדושת עצמית להן (ראה "משנת סופר" סי' י"א סי"ק כ"ו).

המשך מעמוד קודם
השיעור, שחש את תחושותי. בזכותו המשכתי להגיע לשיעור הדף היומי.

אחי ורעי, לו רק נשכיל להבין, כי כל הכסף והזהב שבעולם אין די בו כדי לרכוש את העונג האדיר אשר הלומד חש לאחר תקופה רציפה של לימוד בתורה הקדושה, אזי, נשרוד את קשיי ההתחלה.

יתכן, כי בתקופה הראשונה הלומד חש כטרייטל. שתי נוצות. זה דוקר. אך בכל יום נוסף הלומד מצרף לאמתתו נוצה נוספת, שיעור נוסף, הוא מבין יותר, הוא מקבל רקע, הבנה ומושגים. כעבור תקופה לא ארוכה תעמוד לרשותו כרית מלאה בנוצות, מסכת שלמה על פרקיה, דפיה ושורותיה.

אין לחשב את ההנאה והתענוג של הלומד מסכת שלמה בת חמישים דף בהכפלת ההנאה הגרמית מדף בודד פי חמישים. **"המון יחידים יוצרים את השלם"**, אמר אדם חכם, **"אך השלם עצמו, אינו יחידים רבים, כי אם מציאות חדשה ושמה "שלם"**.

נכון, יש מקומות אשר עליו לחזור ולשננם כדי להבינם, אך המרקם הנפלא שנפרס בפניו ונרכש על ידו בעמל, מי ישווה לו ומי ידמה לו.

.....
המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השלם, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה.
כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק. פקס: 03-570-67-93

ברכת התורה העורך

שאל את ה"משיב" בדף היומי

מטובי	מגיד	השניים	שימחו	לענות	לך	בבית	התורה	מלי"א
03/570-80-33	064-207850	053-977141	054-977141	056-731111	06187254	053-977141	053-977141	053-977141

נקודות הפצה בחו"ל
ארצות הברית: ניתן לקבל את הגליון "מאורות הדף היומי" בעברית או באנגלית מיד בשבוע-בדואר לפרטים בטל. 718-253-6218
ניו ג'רסי: מושפ' פרי 201-871-5850
לוס אנג'לס: הר"ר שמואל לוינגר 818-5098880
אנגליה לונדון: יחזקאל אבר' 44-08700-416000
מניסטר: שמואל קאהן 09776402928
קנדה מונטריאל: הר"ר שמואל צבי לסק 514-2744160
טורונטו: הר"ר דניאל כאהן 416-418-3848
אוסטרליה: הר"ר יחזקאל בראון 613-95300217
הולנד: הר"ר יעקב ווינצ' 0475-261759
ברזיל: הר"ר יהושע פסטרנק 011-30513955
ונצואלה: הר"ר סעדיה שוקרון 552-66-25 (0058212)
מכסיקו: הר"ר שאול מלאח 251-02-46 (0052555)
צרפת: הר"ר יהודה בוכינר 333-88140301
שווייץ: הר"ר רפאל מוסבכר 014620030

לעילוי נשמת
הר"ר דוד קולמן ז"ל
ב"ר יעקב אהרן ז"ל
נלב"ע כ"ה אדר א' תשל"ח
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י ידידיו
הר"ר דן קולמן ומשפ' שיחי - בני ברק

לעילוי נשמת
הר"ר ישראל סימנובסקי ז"ל
ב"ר שניאור זלמן ז"ל נלב"ע כ"ז אדר א' תשנ"ה
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י המשפחה שיחי

כתובת המערכת: רח' הרב נגמ' 1 ת.ד. 471 בני-ברק
טל. 03-6160657 פקס. 03-5780243
מחלקת מנויים: המעוניין להצטרף כמנוי בעברית או באנגלית בדואר נא לפנות לטל. 03-6160657
דואר אלקטרוני: נא לפנות לטל. 03-6160657
פקס: נא לפנות לטל. 153-3-5748272

לעילוי נשמת
הר"ר גרשון ז"ל ב"ר בצלאל ז"ל
והר"ר יהודה ז"ל ב"ר אליהו ז"ל
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצחו ע"י משפחותיהם

לעילוי נשמת
הר"ר ראובן גומבו ז"ל ב"ר צבי ז"ל
וזוג' מרת פראדל גיטל ע"ה ב"ר שמואל ז"ל
ת.נ.צ.ב.ה.

בשורה טובה ללומדי הדף היומי
גבאי בתי הכנסת ומגידי השיעורים
בימים אלו יוצאים לאור הגמרות המפוארות מסכתות עבודה זרה והוריות בהוצאת "מאורות הדף היומי"
הפארוק האולקו כאמור מוסבכר
לפרטים והרשמה נא לפנות ליחידים במשרד "מאורות הדף היומי" טל. 03-6164725